

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ

УДК 373.21:574.2

Артюхова О. Л., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доцент Борова В. Є. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕЙДЕТИКИ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. В статті досліджено використання елементів ейдетики у розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Розкрито роль прийомів ейдетики у покращенні пам'яті, мислення та зв'язного мовлення дітей. Наведено характеристику елементів та прийомів ейдетики, які можуть використовуватися для розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Визначено мету та завдання ейдетики на заняттях з розвитку мовлення дошкільників. Запропоновано інноваційні підходи до використання елементів ейдетики з метою подолання труднощів у розвиток мовлення дітей дошкільного віку.

Ключові слова: мовлення, ейдетика, піктограма, асоціативне мислення, символ, асоціація.

Abstract. This article examines the use of eidetics in the development of preschool children. It is revealed that preschoolers use eidetics to improve their memory, attention, thinking and connected speech. A brief description of the elements of eidetic that can be used for development of speech is given in this article. The purpose and objectives of eidetics at preschool language development lessons are defined. The innovative approaches of using the elements of eidetics to overcome the difficulties encountered by the teacher during the development of preschoolers' speech are offered.

Key words: speech, eidetics, pictogram, associative thinking, symbol, association.

Динамічний розвиток українського суспільства та потік інформації, що постійно зростає, стимулює людину, яка працює у будь-якій галузі національного господарства країни стежити за новими тенденціями в діяльності, щоб ефективно реалізовувати їх відповідно до вимог сьогодення. Важлива роль у цьому процесі належить вихователю закладу дошкільної освіти, особливо якщо йдеться про розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Сформованість мовленнєвих умінь та навичок є найголовнішим досягненням дошкільного дитинства. Вони допомагають дитині орієнтуватися

у всіх сферах її життєдіяльності. Тому процес розвитку мовлення й формування мовленнєвих умінь та навичок у дітей в закладі дошкільної освіти вимагає від педагога використання різноманітних підходів, методик і технологій освіти, серед яких особливе місце займає ейдетика. Окреслене поняття трактують як «напрямок психологічної науки, який вивчає ейдетизм як різновид образної пам'яті, а також можливості його практичного застосування у різних сферах життя людини» [1, с. 16].

Явище ейдетизму тісно пов'язане з таким феноменом людського мозку як уміння «бачити» предмет, що вже не сприймається в цей момент. Людина ніби продовжує бачити, відчувати те, що на неї уже не впливає. Застосування елементів ейдетики дозволяє дарувати дитині почуття успіху, отримувати задоволення від занять, допомагає їй запам'ятовувати необхідну інформацію та своєчасно її пригадувати. Ейдетика відкриває нові способи презентації розвивального і навчального матеріалу, адже вона «перекладає» незрозумілу мову дорослого світу, що оточує дитину, на прийнятну і зрозумілу для дитини. Вимоги часу, реформування освіти в Україні, орієнтують вихователів закладів дошкільної освіти на пошук нових методик і технологій у роботі з дітьми, які повинні сприяти розвитку творчого потенціалу дошкільників та враховувати індивідуальні особливості кожного вихованця.

Ейдетика дозволяє в роботі з дітьми забезпечувати особистісно орієнтований підхід. Однак, нині ейдетика ще недостатньо широко застосовується у практиці роботи закладів дошкільної освіти з метою розвитку уваги, пам'яті, асоціативного, вербального та невербального мислення, тактильних, слухових, нюхових, смакових і зорових відчуттів, уяви, а також мовлення.

Актуальність нашого дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових способів залучення дітей дошкільного віку до мовленнєвої діяльності. Особливо це важливо в роботі з тими дітьми, які неуважні та мають погано розвинене мовлення, не великий словниковий запас. Вивчення, розроблення та популяризація інноваційних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку з використанням ейдетики збагатить педагогічну практику освіти найменших громадян нашої держави.

Дослідженнями проблемами ейдетики в розвитку мовлення дітей дошкільного віку займалися такі науковці як: Є. Антощук, Л. Виготський, У. Джеймс, І. Матюгін, Г. Мюллер, О. Пашенко, І. Рибнікова, М. Фомичова, Ф. Шуман та ін. У роботах цих науковців стверджується, що своєчасний та правильний розвиток мовлення дає дитині змогу краще сприймати предмети та явища навколишнього світу, оскільки існує діалектичний зв'язок між рівнем сформованості мовлення та загальним розумовим розвитком дитини. Дослідження наукових праць педагогів, психологів з окресленої проблеми

засвідчив, що розробкою елементів ейдетики активно займався у 80-х роках ХХ століття І. Матюгін.

Вчений розробив ігрову систему, яка використовує весь спектр уявлень та фантазій дитини. Ця система отримала назву «Школа ейдетики». Вона включає близько 30 методик і технік, які ґрунтуються на використанні різних графічних образів, ігор, вправ. Вони проводяться з метою реалізації різних видів асоціацій у дітей: вільних, предметних, смакових, тактильних, нюхових, фонетичних, звукових. Завдяки розвитку образної уяви, фантазії та пам'яті ейдетика допомагає використовувати виняткові («резервні») можливості, які має кожна дитина дошкільного віку. Використання у практиці закладу дошкільної освіти окреслених асоціативних прийомів сприятиме збагаченню лексики дитини словами-назвами, словами-діями, словами-означеннями і допомагатиме їй засвоїти значення цих слів та використовувати їх у мовленні. Аналіз досліджень з окресленої педагогічної проблеми [1; 2; 3; 4; 5] дозволяє виділити завдання, які можна вирішувати за допомогою використання ейдетики в розвитку мовлення дітей дошкільного віку, зокрема:

- розширення пізнавальних можливостей дітей дошкільного віку;
- розвиток у них фонематичного слуху;
- активізації у дітей всіх видів аналізаторів, що полегшує навчально-виховний процес;
- полегшення навчання артикуляційної гімнастики;
- сприяння кращому засвоєнню матеріалу;
- підготовки до самостійного засвоєння дітьми норм правильної вимови звуків української мови.

Метою нашої статті є дослідження ролі технології ейдетики у розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Завдання наукової праці полягає у використанні психолого-педагогічних досліджень та обґрунтуванні методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти з технології використання ейдетики у розвитку мовлення дітей.

Елементи ейдетики широко використовуються на заняттях з дітьми дошкільного віку, оскільки вони сприяють розвитку у них тактильних, нюхових, смакових зорових відчуттів. Ейдетика залучає всі аналізаторні системи дитини та дозволяє відчувати на дотик, понюхати, скуштувати, побачити і почути, подає нове через добре знайомі дітям образи.

Для забезпечення достатнього рівня розвитку мовлення дітей дошкільного віку, педагогу необхідно розуміти, що він повинен не тільки говорити сам, а й забезпечувати умови для використання усного мовлення дітьми. Розвивальний ефект заняття залежить від того, в який спосіб дитині повідомляються нові знання та закріплюються раніше вивчені. На заняттях з розвитку мовлення дітей дошкільного віку та в повсякденному

житті можна використовувати такі елементи ейдетики як: звукові або фонетичні асоціації, метод оживлення, метод піктограм (малюнки замість слів), уявний метод, використання символів, використання листівок, метод колажів, використання друдлів.

Сутність прийому звукових асоціацій полягає у тому, що дитині пропонується прослухати аудіозаписи різних звуків та шумів максимально співзвучних із певним звуком. Образ зорового символу повинен відповідати спорідненій з ним фонетичній асоціації та звуковому знаку (фонемі). Сприймаючи звук, дитина ніби «прив'язує» кожен із звуків до певного символу, в результаті чого у неї утворюється асоціативний зв'язок між двома об'єктами. Завдяки цьому у дітей формується більш стійкий зоро-, слухо-, кінестетично-артикуляційний образ звуку, основою якого є фонетична асоціація [2, с. 22]. Під час занять з дошкільниками у гуртку із вивчення абетки та навчання читання доречно використовувати метод оживлення. Сутність його полягає в тому, щоб надати певному образу ознак живої істоти. Якщо букві, цифрі, або будь-якому предмету докільця, що зображений на картинці домалювати очі, руки та ноги, одягнути віночок чи капелюх, то дитина з особливим інтересом буде стежити за уявним персонажем.

У дітей викликає інтерес метод піктограм. Сутність його використання полягає у тому, щоб під час читання віршованого або прозового тексту дошкільникам показуються символічні малюнки, внаслідок чого вони легше запам'ятовують інформацію і відтворюють її згадавши піктограму. Вона допомагає дітям запам'ятовувати зміст будь-яких віршованих та прозових літературних творів [3, с. 24].

Досить ефективним, за свідченням вихователів, є уявний метод. Його суть полягає у тому, що дитині дошкільного віку пропонується уявити всі події, що відбуваються з погляду діючої особи. Цей метод сприяє розвитку образності мовлення, збагаченню словникового запасу дитини, його активізації.

У роботі з розвитку мовлення дошкільників допомагає такий елемент ейдетики як символізація звуків. При використанні символів дитині легше засвоїти певне поняття, якщо воно не лише показано вихователем, а й позначене зрозумілим для неї образом.

Автором ідеї використання листівок у розвитку мовлення дітей дошкільного віку став Є. Антошук. Він запропонував набір листівок (25 і більше) підбирати таким чином, щоб кожна наступна листівка не була подібна до попередньої (бажано ні за сюжетом малюнка, ні за кольором). Діти, граючись у «Слова на листівках», мають можливість вчитися логічно підбирати слово, яке закодував вихователь, за змістом листівки [4, с. 14].

Розвивати словесну й мовленнєву творчість дошкільників можна за допомогою методу колажів. Для цього малюнки та апплікації повинні бути різноманітними, не повторюватися за змістом та розмірами. Мета цього методу – спочатку сприяти запам'ятовуванню якомога більшої кількості

назв зображених предметів, а потім вибору головного героя і складанню казки про його пригоди. Незвичайні асоціації роблять образи яскравими, незабутніми і дитина легко відтворює у своїй уяві ланцюжок слів [5, с. 78]. Використання асоціацій у роботі з дітьми дошкільного віку сприяє розширенню у них не лише мовленнєвих можливостей, але і розвитку психологічних процесів.

Нині у підготовці дошкільників широко використовуються бесіди за змістом казок, вивчення віршів, переказування художніх творів, які розширюють досвід дитини. Однак, для того щоб навчальний процес був ефективним, усі художні твори слід супроводжувати обіграванням, впровадженням ігор-драматизацій [5, с. 79]. Підвищити ефективність їх впливу на дошкільників дозволяє використання друдлів – загадок, головоломок, малюнків. Друдли використовуються як прийом збагачення словника дошкільників. Дитина за допомогою друдл вчиться доводити свою думку, обґрунтовувати її, а це стимулює мовленнєву активність та сприяє мовленнєвому розвитку. Тому доречно використовувати друдли як на заняттях мовленнєвого спрямування так і в повсякденному житті дітей. Дудли рекомендується використовувати починаючи з молодшого дошкільного віку. На початкових етапах варто використовувати предметні зображення, на яких можна побачити фрагмент зображення предмета-загадки.

На заняттях із розвитку мовлення можна успішно використовувати прийоми мнемотехніки, а саме: вивчення віршів, відгадування та складання загадок. У закладі дошкільної освіти для роботи з дітьми молодших груп можна використовувати прості картки – мнемоквадрати – яскраві поодинокі зображення, які можуть позначати якесь слово, словосполучення, характеристику предмета чи спосіб дії. Після роботи за простішим змістом карток вихователь може ускладнити завдання, запропонувавши дитині готову мнемодоріжку, квадрат із 4 картинок. «Прогулюючись» нею дошкільник вчитиметься складати просту розповідь із двох-трьох речень. Цю навчальну технологію можна застосовувати як для збагачення словникового запасу дітей, так і для їх вправлення у словотворенні, формуванні правильної звуковимови у дітей.

Елементи ейдетики можна також ефективно використовувати в художньо-мовленнєвій діяльності дошкільників під час заучування віршів, загадок та швидкомовок. Під час такої роботи варто вибирати різні методи, оскільки одні діти краще запам'ятовують вірші, сприймаючи їх на слух, іншим подобається уявляти себе головним персонажем вірша, третім – малювати його сюжет і запам'ятовувати, четвертим – легше закодувати вірш за допомогою початкових літер. Головне, щоб запам'ятовування твору дитиною було легким, цікавим і результативним.

Під час проведення занять з елементами ейдетики з розвитку мовлення з дошкільниками вихователь може зустрітися з певними труднощами, а

саме дефіцитом часу, створенням відповідного розвивального середовища, відсутністю готової програми системи занять з використанням ейдетики для дітей дошкільного віку, тому його зусилля повинні бути направлені на їх подолання та підвищення ефективності навчального процесу.

Використання елементів ейдетики на заняттях з розвитку мовлення дозволяє дітям самостійно засвоювати правильну вимову звуків рідної мови, розвивати природну здатність дошкільника мислити образами, а також збільшує зацікавлення дітей заняттями з мовлення та підвищує їх мотивацію до мовленнєвої діяльності. Водночас використання цих елементів сприяє вихованню гармонійно розвиненої особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми та педагогічної практики вихователів закладів дошкільної освіти з реалізації технології ейдетики у роботі з дітьми дозволив нам виділити принципи виховної діяльності педагогів: особистісно зорієнтований підхід до кожної дитини; відповідність змісту дидактичних матеріалів особливостям сприйняття, мислення, уваги, тобто психічним особливостям дитини дошкільного віку; активна мовленнєва та розумова діяльність дошкільників.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження можна зробити висновок, що розвиток дошкільної освіти та її перехід на новий якісний рівень не може здійснюватися без використання інноваційних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку. Враховуючи важливість мовленнєвого розвитку для пізнання світу дитиною та для її інтелектуального розвитку, педагоги закладів дошкільної освіти повинні впроваджувати в освітній процес інноваційні технології, серед яких технологія ейдетики, що охоплює широкий спектр методів, прийомів, засобів роботи з дошкільниками, зокрема, з розвитку мовлення. Використання наведених прийомів ейдетики у щоденній роботі вихователів дошкільних закладів є ефективним способом розвитку та формування мислення, пам'яті та зв'язного мовлення дошкільників. Подальші наукові розвідки необхідно спрямувати на дослідження методики використання ейдетики у розвитку мовлення дітей в умовах родинного виховання та розроблення методичних рекомендацій для батьків з розвитку мовлення дітей.

1. Пашенко О. Ейдетика – що це? *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 16–17.
2. Камангар М. Теоретичні засади інноваційних тенденцій розвитку сучасної освіти. *Дитячий садок*. 2009. № 2. С. 22.
3. Пашенко О. Асоціації за друзлами. *Дошкільне виховання*. 2009. № 4. С. 24–25.
4. Антошук Є. В. Учимося запам'ятовувати і пригадувати: швидка педагогічна допомога від Української школи ейдетики «Мнемозина». Київ, 2007. 156 с.
5. Кривоніс М. Л. Ейдетика як засіб підготовки дитини до школи. Харків, 2012. 160 с.